

greppa näringen

Projektplan för Greppa Näringen 2017-2020

Styrgruppen för Greppa Näringen, 2017-11-27

Innehåll

Svenskt lantbruks största miljö- och klimatprojekt.....	4
1. Syfte och vision.....	4
Syfte	4
Vision	4
2. Målgrupp	4
3. Sakområden och innehåll	5
Lantbrukarnytta är nyckeln	6
Verksamheten stöds av nya uppdrag från regering och riksdag.....	6
Avgränsningar	8
4. Förväntade resultat	8
Effekt mål	8
Projekt mål, aktivitetsmål.....	8
Uppföljning	10
5. Arbetsätt.....	11
Individuell rådgivning	11
Gruppaktiviteter	12
Digitala tjänster	12
Ekonomiska effekter av åtgärder.....	12
En brygga mellan forskning och praktik	12
Temakampanjer.....	13
Kommunikation.....	13
6. Form	13
Organisation	13
Förenklad administration.....	14
Genomtänkt och målstyrd fördelning av anslag.....	14
7. Finansiering.....	15
8. Greppa Näringen i nästa Landsbygdsprogram	15

Foto 1:a sidan: Mårten Svensson

Svenskt lantbruks största miljö- och klimatprojekt

Greppa Näringen, Sveriges största projekt inom lantbruket för miljö och klimat, är ett samarbete mellan Jordbruksverket, LRF, länsstyrelserna och ett stort antal rådgivningsföretag inom lantbruksbranschen. Lantbrukarna deltar frivilligt och genomför åtgärder som bidrar till ett hållbart brukande och som både lantbrukaren och miljön tjänar på. Projektet är ett framgångsrikt alternativ och komplement till andra styrmedel, såsom lagstiftning och miljöersättningar.

Denna projektplan visar vilka ambitioner och mål Greppa Näringen har som helhet för perioden 2017 till och med 2020. Utöver denna övergripande projektplan, finns separata projektbeskrivningar godkända av Jordbruksverket, dels för Greppa Näringens centrala verksamhet och dels länsstyrelsernas aktiviteter. Dessa projektbeskrivningar innehåller mer detaljerade verksamhetsmål än denna projektplan.

Greppa Näringen använder sig av ett strukturerat arbetssätt som har visat sig ge bra möjligheter till uppföljning och utvärdering, vilket bland annat framhölls i slututvärderingen av det svenska landsbygdsprogrammet 2007 – 2013 (Utvärderingsrapport 2016:3 från Jordbruksverket). I det nuvarande landsbygdsprogrammet är Greppa Näringen ett eget ämnesområde, vilket visar att regering och riksdag lägger stor vikt vid miljöfrågorna och har förtroende för arbetssättet.

1. Syfte och vision

Syfte

Greppa Näringen syftar till både positiva miljöeffekter och ökad konkurrenskraft

”Greppa Näringen ska inspirera och motivera lantbrukare och rådgivare att använda kunskap så att gårdens miljö- och klimatpåverkan minskar och lönsamheten förbättras. Med arbetet i Greppa Näringen ska lantbruket bidra till Sveriges miljömål, mål som gäller för miljöarbetet inom EU, samt till ett uthålligt konkurrenskraftigt svenskt lantbruk.”

Vision

”Greppa Näringen ska vara lantbrukets verktyg för effektivare miljönytta och det naturliga valet för den lantbrukare som söker information och förslag till konkreta miljöåtgärder. Verksamheten ska bidra till att lantbruket uppfattas som en viktig del av ett uthålligt samhälle”

2. Målgrupp

Enskild rådgivning inom Greppa Näringen riktas i första hand till lantbrukare med gårdar som har mer än 25 djurenheter eller 50 ha åkermark och som kan förmodas ha behov av miljö- och klimatåtgärder.

Lantbrukare som inte tillhör målgruppen för enskild rådgivning

Även lantbrukare och med företag som inte når upp till kraven på målgrupp, kan komma ifråga för enskild rådgivning om:

- våtmarker
- växtskyddsstrategi i vattenskyddsområden
- specialodlingar t ex frilandsgroänsaker, potatis och växthusodlingar, dock ska gårdens odlingsmark omfatta minst 15 ha total åkerareal, varav minst 5 ha specialodlingar.
- gården finns i avrinningsområde till vattenförekomster som Vattenmyndigheterna klassat som starkt påverkade av övergödning orsakat av fosforförluster från lantbruket
- energieffektivisering i uppvärmda växthus

Förberedelser pågår för att även företag som inte definieras som lantbruk, men som ändå bedriver djurhållning till exempel hästar, ska kunna få enskild rådgivning om företagen finns intill övergödda vattendrag. Det kan bli aktuellt i takt med att underlag för åtgärder som är anpassade till sådan produktion kommer fram. Redan nu kan gruppaktiviteter anordnas för dessa djurhållare tillsammans med lantbruksföretagare, om till exempel utformning och skötsel av rasthagar, hantering av gödsel, stallmiljö och liknande.

För att fastställa mål och för att prioritera verksamheten ska vi kartlägga hur många lantbrukare det är som tillhör målgruppen totalt och i respektive län, som driver gårdar med olika produktionsinriktningar. Hur många som redan fått rådgivning ska jämföras med antalet som är kvar att nå. Det framräknade behovet ska vägas mot lantbrukarnas efterfrågan på rådgivningsbesök. Det är fortfarande viktigt att ta tillvara den motivation som finns i och med att deltagandet är frivilligt.

Greppa Näringen är indelat i fem regioner när det gäller länsstyrelsernas arbete. Det samordnas av en person per region. Särskilda strategier för regionerna har tagits fram. Dessa uppdateras vid behov och godkänns av styrgruppen. Flera av regionerna har i strategierna tagit fram underlag för vilka ur målgruppen som finns i prioriterade områden. Prioriterade områden är dels känsliga områden enligt EU:s nitratdirektiv och dels områden där det finns risk att miljö kvalitetsnormer för vatten enligt EU:s vattendirektiv, inte kan följas på grund av påverkan från förluster av växtnäring och växtskyddsmedel. Dessa områden sammanfaller oftast, men inte alltid. Målen för hur många som ska få rådgivning under den kommande fyraåriga projektperioden, ska vi ta fram i samverkan mellan projektledaren nationellt och regionerna. Målen ska godkännas av styrgruppen.

3. Sakområden och innehåll

Greppa Näringens uppdrag är att bidra till att Sveriges miljö kvalitetsmål, *Ingen övergödning, Begränsad klimatpåverkan och Giftfri miljö* kan nås. De råd som ges i Greppa Näringen ska motiveras med dessa mål tillsammans med lantbrukarnyttan. Samtidigt bidrar arbetet till att uppfylla Sveriges åtagande enligt EU-direktiv, bland annat det så kallade nitratdirektivet. Greppa Näringens verksamhet regleras genom EU-förordningen för Landsbygdsprogrammet och Jordbruksverkets föreskrift SJVFS 2016:19.

Åtgärdsprogrammen i EU:s ramdirektiv för vatten pekar tydligt ut miljö rådgivning som ett sätt att med hjälp av befintliga medel inom landsbygdsprogrammet få åtgärder genomförda som förbättrar vattenkvaliteten. Greppa Näringens verksamhet kan även bidra till att överenskomna reduceringsmål för EU-staternas klimatpåverkan. Sveriges regering och riksdag ser även Greppa Näringens verksamhet som ett sätt att bidra till att uppfylla åtaganden i andra internationella sammanhang, såsom Baltic Sea Action Plan beslutad av Helcom.

Fokusområdena som omfattar Greppa Näringen och som är i linje med miljö kvalitetsmålen, är kompetensutveckling för att:

- förbättra vattenförvaltningen, inklusive hantering av gödsel- och växtskyddsmedel
- förebygga markerosion och förbättra markskötseln
- effektivisera energianvändningen och gynna förnybar energi
- minska jordbrukets utsläpp av växthusgaser och ammoniak

Lantbrukarnytta är nyckeln

En ökad effektivitet i produktionens olika delar ger miljö- och klimatnytta. Samtidigt stöttas lantbrukaren i sitt företagande vilket bidrar till en konkurrenskraftig produktion och hållbar landsbygdsutveckling.

Greppa Näringen ska fortsätta arbetet med de ämnesområden som ingår i fokusområdena som nämns ovan. Det gäller att ge lantbrukaren redskap för att anpassa gödsling, jordbearbetning och växtskydd till grödans behov för att nå en god avkastning med minimal miljö- och klimatpåverkan. Även miljöhänsyn vid utfodring och i stallmiljön, samt vid lagring och spridning av stallgödsel, är viktiga delar både för produktionen och för att minska jordbrukets negativa miljö- och klimatpåverkan.

Arbetsättet med enskild rådgivning ger stor lantbrukarnytta eftersom åtgärderna kan anpassas till gårdens förutsättningar. Lantbrukaren ska framöver i högre utsträckning än idag enkelt kunna nå sina egna data som samlas in vid besöken. Vi kommer att prioritera ”benchmarking” där lantbrukaren kan jämföra sitt eget resultat med hur det ser ut på andra gårdar med likartade förutsättningar.

Det sker en snabb digitalisering av jordbruket för närvarande och teknikintresset i lantbrukarkåren ökar. Greppa Näringen kommer därför att fortsätta erbjuda webbaserade tjänster som alla lantbrukare kan utnyttja, såsom fältanpassade kartor med diverse data som ger stöd både vid planering av driften och för behovsanpassade av odlingsåtgärder under säsong.

Verksamheten stöds av nya uppdrag från regering och riksdag

Greppa Näringen har tilldelats huvudparten av den finansiering som finns i landsbygdsprogrammet för rådgivning och kompetensutveckling för minskad övergödning och klimatpåverkan från jordbruksproduktionen. Även rådgivning om växtskydds- och vattenåtgärder är viktiga delar av uppdraget. Greppa Näringen förväntas därmed leva upp till förväntningarna i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram när det gäller kompetensutveckling inom landsbygdsprogrammets ram. På samma sätt är Greppa Näringens arbete i linje med regeringens livsmedelsstrategi, där det framhålls att landsbygdsprogrammets medel är viktiga för att förbättra miljön och klimatet samtidigt som produktionen gynnas.

Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram

Av vattenmyndigheternas åtgärdsprogram som beslutades i december 2016, framgår att Jordbruksverket och länsstyrelserna inom ramen för landsbygdsprogrammet ska utveckla kompetensutveckling och rådgivning för att minska:

- förluster av växtnäring och påverkan från användning av växtskyddsmedel till områden där det finns risk för att miljö kvalitetsnormer för vatten inte kan följas på grund av sådan påverkan
- negativ påverkan från markavvattning och bevattningsuttag så att åtgärden bidrar till att miljö kvalitetsnormer för vatten följs

Jordbruksverket ska tillsammans med länsstyrelserna även ha identifierat i vilka områden rådgivning och kompetensutveckling enligt ovan behövs och var den pågår. Detta ska vara klart inom tre år, det vill säga vid utgången av 2019.

Jordbruksverket har också ett uppdrag att inom ramen för landsbygdsprogrammet särskilt uppmärksamma åtgärderna strukturkalkning, kalkfilterdike, anpassad skyddszon, skyddszon, våtmark, fosfordamm och tvåstegsdike.

Även LRF har ett intresse av att visa på att lantbruket kan göra åtgärder på frivillig väg. Samtliga samarbetsparter i Greppa Näringen önskar alltså bidra till detta arbete. Åtgärdsprogrammen gäller till och med 2021, så det sammanfaller tidsmässigt i stort med Greppa Näringens kommande projektperiod (till och med 2020).

En livsmedelsstrategi för Sverige

Regeringen presenterade i januari 2017 en livsmedelsstrategi som poängterar att livsmedelsproduktionen i Sverige bör värnas och öka, men utan att ge negativa effekter på miljön och klimatet. I texten till strategin står det bland annat: ”att fortsätta utnyttja landsbygdsprogrammets medel för att förbättra miljön och klimatet är av största vikt”. Även övriga partier ställer sig bakom målen i strategin. Detta uppfattar vi i Greppa Näringen som att målsättningen om miljö- och lantbrukarnytta ska stärkas ytterligare och att vi bör kunna redovisa vilka åtgärder som är kostnadseffektiva både för lantbrukarna och för samhället i stort. Åtgärder som minskar klimatpåverkan från jordbruket är fortfarande ett område som kräver mycket ny kunskap och nya exempel på tillämpning. Greppa Näringen ska spela en viktig roll och bidra till en positiv utveckling inom detta område. Under den innevarande fyraåriga projektperioden kommer vi fortsatt att fokusera på åtgärder kopplade till vattendirektivet och jordbrukets klimatpåverkan. Vi kommer att ta tillvara den snabba teknikutvecklingen som sker i lantbruket för ytterligare miljöanpassning och produktivitet utveckling.

För att ge följande områden ökat fokus ska vi:

- stötta lantbrukare i genomförandet av vattenmyndigheternas åtgärdsprogram med information om de åtgärder som kan vara aktuella för att minska fosforförlusterna på olika typer av gårdar
- göra verktyg mer tillgängligt för rådgivare och lantbrukare, vilka gör det möjligt att odla, gödsla och använda växtskyddsmedel mer anpassat till variationen inom fält
- informera om underhåll av diken, dränering och bevattning och kopplat till effekter på främst fosforförluster, men även kväveläckage, i samverkan med projektet Vattenhushållning som drivs av Jordbruksverkets rådgivningsenhet
- sprida kunskap om integrerat växtskydd (IPM), i samarbete med Växtskyddscentralerna vid Jordbruksverkets rådgivningsenhet och andra aktörer

- sprida kunskap om konkreta åtgärder för att minska emissioner av växthusgaser från jordbruket, i samarbete med projektet Minskad klimatpåverkan som drivs av Jordbruksverkets rådgivningsenhet

Hjälp för att söka miljöersättningar och inför miljötillsyn

Greppa Näringen ska i samband med rådgivningar och andra aktiviteter inom projektet informera om möjligheten att söka miljöersättningar och investeringsstöd inom Greppa Näringens sakområden. Denna information ger samhälls- och lantbrukarnytta genom att effektiviteten av dessa delar av landsbygdsprogrammet stärks samtidigt som incitamentet för att genomföra åtgärder efter rådgivning ökar, med möjligheten till ekonomisk kompensation. Rådgivningen är också ett sätt för lantbrukarna att förbereda sig för ett tillsynsbesök i och med att deras kunskaper om miljörisiker och åtgärder ökar. Beroende på vilken rådgivningsmodul som rådgivningen gäller, kan rådgivningen hjälpa lantbrukaren med underlag som visar företagets miljöarbete.

Avgränsningar

Områden som inte ingår i Greppa Näringen

Frågor om arbetarskydd, kulturmiljö, biologisk mångfald, omläggning till ekologisk odling, omställning till fossilfritt bränsle, samt produktion av biogas, ska även fortsättningsvis hållas utanför Greppa Näringen, eftersom dessa frågor bevakas och drivs av andra projekt. Aspekter på biologisk mångfald kan tas upp vid gårdsbesöken som ett komplement till huvudsyftet för respektive rådgivningsmodul.

4. Förväntade resultat

Effektmål

Arbetet inom Greppa Näringen syftar till att tre av Sveriges miljömål ska nås: Ingen övergödning, Begränsad klimatpåverkan och Giftfri miljö. Samtidigt bidrar arbetet till att uppfylla Sveriges åtagande enligt EU-direktiv och internationella överenskommelser. Lantbrukarens kunskap om olika miljöåtgärder ska öka och åtgärder genomföras på gårdarna som bidrar till att dessa mål och åtagande nås, samtidigt som lantbrukets lönsamhet förbättras.

Miljö- och climateffekter

Greppa Näringen ska kopplat till samhällets mål bidra till att kontinuerligt minska:

- överskott av kväve och fosfor på gårdar som får rådgivning, för effektivare utnyttjande av växtnäring och minskade förlustrisker
- kväveförluster via nitratutlakning och avgång av ammoniak
- förluster av fosfor från jordbruksmark
- risker för läckage av växtskyddsmedel till sjöar och vattendrag
- utsläpp av växthusgaser; metan, lustgas och koldioxid till atmosfären
- energiförbrukning och därmed koldioxidutsläppen från jordbruket

Projekt mål, aktivitetsmål

Greppa Näringen har pågått under en lång följd av år. Det finns dock ett betydande antal lantbrukare i målgruppen som ännu inte nåts av rådgivning. En del län har inte omfattats av

Greppa Närings verksamhet så länge och i dessa län återstår en särskilt stor andel att nå. Det viktigt att kunna erbjuda de som deltagit i Greppa Närings under en lägre tid nya rådgivningsmoduler såsom översyn av täckdiken, underhåll av diken, kartläggning av gårdens klimatpåverkan, precisionsodling, med flera moduler. Nya verktyg i miljöarbetet tas fram såsom satellitbilder, sensorer och nyckeltal för driften som bör komma ut i det praktiska jordbruket. Särskilt viktigt är det att nå ut med åtgärder som tas upp i åtgärdsprogrammen enligt vattendirektivet.

Enskild rådgivning är kärnan i verksamheten

Under 2017-2020 medger den budget som är avsatt till enskild rådgivning inom Greppa Närings och fördelad till länsstyrelserna att ca 13 000 rådgivningsbesök kan genomföras. Utgångspunkten för beräkningen är att ett besök kostar 8750 kr (7000 kr plus 25 procent för omkostnader för länsstyrelserna). Per år innebär det i genomsnitt 3330 gårdsbesök. Antalet besök som utförs, till vilka lantbrukare och vilka ämnen och rådgivningsmoduler som rådgivningen gäller, beror på en avvägning mellan länsstyrelsernas prioriteringar, intresse hos lantbrukarna, samt på konkurrerande aktiviteter för både lantbrukare och rådgivare.

I målgruppen finns drygt 16 000 lantbrukare. Ca 10 000 av dessa deltar, eller har deltagit i rådgivningen tidigare år. Ungefär 6000 återstår och om målet för åren 2017 till och med 2020 är att 25 procent går med som medlemmar i Greppa Närings och får ett startbesök under perioden, motsvarar det 1500 nya medlemmar, eller 375 per år.

Länsvisa mål diskuteras fram efter en kartläggning av respektive län. Eventuellt kan ytterligare medel komma att tillföras Greppa Närings för enskild rådgivning. I så fall ska målsättningen för det totala antalet besök och för antalet startbesök öka. Mål för enskilda år kommer att diskuteras mellan projektledaren och regionsamordnarna, förankras i styrgruppen och framgå av Greppa Närings årliga verksamhetsplaner.

Antalet genomförda besök kommer att redovisas i Greppa Närings årliga verksamhetsredovisningar.

Kompetensutveckling av lantbrukare

Av den budget som länsstyrelserna har tilldelats för aktiviteter i Greppa Närings ska huvudparten vara enskild rådgivning, men ska enligt beslut i landsbygdsprogrammet cirka 15 till 20 procent användas för kompetensutveckling av lantbrukare. Med begreppet kompetensutveckling menas kurser, fältdagar, gruppträffar och liknande. Länsstyrelserna anordnar dessa aktiviteter i egen regi eller med hjälp av upphandlade aktörer.

De gruppträffar om energieffektivisering och vattendragsarbete som utförs registreras i Greppa Närings administrativa system. Mål för enskilda år ska diskuteras i samråd mellan den centrala projektledaren och regionerna och presenteras för styrgruppen. Aktiviteterna kommer att följas upp och redovisas i årliga verksamhetsredovisningar.

Lantbrukarnas kännedom ska ha ökat om möjliga åtgärder och betydelsen av dem för miljön vid projektperiodens slut. De ska också ha genomfört åtgärder på sina gårdar. Detta ska vi visa med hjälp av de avstämningar som rådgivarna gör vid särskilda uppföljningsbesök, vid kvartalsvisa enkätfrågor till lantbrukarna och i andra undersökningar som vi kommer att genomföra under projektperioden.

Sju viktiga projektmål är:

- Överskotten av kväve som kg per ha ska ha minskat med två procent på samtliga gårdstyper på gårdar i Greppa Näringen mellan åren 2014 och 2019, (beräkningar utförs 2020)
- Överskotten av fosfor som kg per ha ska ha minskat med två procent på samtliga gårdstyper på gårdar i Greppa Näringen mellan åren 2014 och 2019, (beräkningar utförs 2020)
- En ny enskild rådgivning om underhåll av diken ska ha introducerats och totalt 60 lantbrukare ska ha fått denna rådgivning till och med år 2019.
- En rapportering till Vattenmyndigheterna ska ha utarbetats och genomförts så att det årligen gått att följa var olika rådgivningsbesök har genomförts i relation till vattenförekomster som inte nått miljö kvalitetsnormen för vatten 2015.
- Årligen ska projektet under perioden ha levererat, verksamhetsberättelse, skriften rekommendationer för gödsling och kalkning, minst ett medlemsbrev, minst två praktiska råd och 70 webbnyheter
- 75 procent av de aktiva rådgivarna ska anse att man har god kännedom om rådgivningsmodulerna och anse att man utvecklas genom arbetet med Greppa Näringen
- Index för att lantbrukarna ska anse att det är troligt att man kommer att göra något nytt i sin verksamhet efter det senaste rådgivningsbesöket i Greppa Näringen, ska vara minst 60 procent

Uppföljning

Uppgifter från Greppa Näringens databas

För att hantera den omfattande verksamheten och utvärdera åtgärder och miljöeffekter finns i Greppa Näringen ett redovisningssystem i form av en databas med uppgifter från gårdarnas växtnärbalanser. Databasen blir alltmer värdefull i takt med att fler gårdar och data från fler år per gård, läggs till. Under projektperioden ska vi underhålla och uppdatera databasen, och vid behov utveckla den.

Vi ska med hjälp av databasen beräkna gårdarnas överskott av kväve och fosfor. Överskotten ska relateras bland annat till införsel av kväve och fosfor med mineralgödsel och foder. Utöver överskottsberäkningar kommer vi även presentera hur förlusterna av växtnäring minskar till följd av förändringar i produktionen och av genomförda miljöåtgärder. Även förändringar på gårdarna som påverkar gårdens förluster av växthusgaser, kommer vi att redovisa i den mån det är möjligt. Resultaten ska vi redovisa för regioner och för landet i stort.

Under 2017-2020 ska vi beräkna fler nyckeltal och utvärdera miljöeffekter från andra rådgivningsbesök än de då växtnärbalanser beräknas. Det ska gälla bland annat utsläpp av växthusgaser, energiförbrukning, våtmarksanläggning och växtskydd.

På Greppa Näringens webbplats finns ”Mina Greppa-sidor” där lantbrukare kan beräkna växtnärbalanser och följa sin rådgivningsplan. Under den kommande projektperioden ska vi lägga till mer information så att lantbrukaren bättre kan följa effekten av Greppa Näringens rådgivning på den egna gården.

Regelbundna uppföljningar

Vi kommer att sätta av resurser för kontinuerlig utvärdering och uppföljning och detta ska framgå av årliga verksamhetsplaner. Det är den centrala projektgruppen som finansieras av jordbruksverkets anslag som ska utföra de olika uppföljningarna, men i nära samarbete med länsstyrelserna.

Varje kvartal ska vi undersöka vi hur nöjda lantbrukarna är med rådgivningen samt deras förändringsbenägenhet. Resultaten från dessa undersökningar då ca 30 procent av alla som får rådgivning blir uppringda, ska vi publicera på Greppa Näringens webbplatser och i andra sammanhang. Vi kommer också att följa upp i vilken mån lantbrukarna genomför miljöåtgärder efter olika gruppaktiviteter.

Efter 3-7 gårdsbesök får lantbrukarna svara på frågor som rådgivaren ställer vid ett uppföljningsbesök kopplat till vilka rådgivningar som lantbrukaren fått, en så kallad åtgärdsuppföljning. Genom uppföljningen får vi en tydligare bild av om rådgivningen leder till miljöåtgärder på gårdarna.

Senast år 2018 ska vi undersöka hur rådgivarna respektive lantbrukare uppfattar arbetet inom Greppa Näringen (motsvarande undersökningar gjordes 2013).

Uppmätta och förväntade effekter

Genom att positiva resultat av miljöåtgärderna presenteras i olika sammanhang kan lantbrukarnas vilja till förändring öka.

En oberoende utvärdering (Fölster m fl, 2012) redovisade att vattenkvaliteten i små jordbruksvattendrag har förbättrats i de områden där rådgivningen i Greppa Näringen varit intensivast. En annan utvärdering (Höjgård & Nordin, 2015) visade att Greppa Näringens rådgivning är en kostnadseffektiv miljöåtgärd.

Vi välkomnar att ytterligare oberoende externa studier görs i den kommande perioden. Ambitionen är också att vi oftare ska knyta arbetet i Greppa Näringen till mätningar inom Sveriges miljöövervakning, men initiativet bör komma från SLU som utför den.

5. Arbetssätt

Individuell rådgivning

Personliga möten är viktiga för att åstadkomma beteendeförändring och få lantbrukaren att genomföra miljöåtgärder. Den individuella rådgivningen på gården är kärnan i Greppa Näringens verksamhet. Den kompletteras med gruppaktiviteter, fältvandringar och kurser. Det är länsstyrelserna som ansvarar för rådgivningsbesöken.

Krav och rekommendationer för Greppa Näringens verksamhet

Verksamheten i Greppa Näringen ska följa dokumentet ”Krav och rekommendationer” som utformats i samråd mellan central projektgrupp, regionsamordnare och som godkänts av styrgruppen. Dokumentet ska uppdateras inför 2018. Det beskriver den individuella rådgivningen i detalj och även målgrupp, vilka krav som finns på rådgivare som ska utföra rådgivningen, etc. Dokumentet är centralt för att det systematiska arbetssättet i Greppa Näringen ska kunna upprätthållas med så många intressenter inblandade.

Greppa Närings utbildar regelbundet rådgivarna för att de ska kunna ge lantbrukarna den senaste kunskapen om vilka miljöåtgärder som är lämpliga på den egna gården. Många olika kategorier rådgivare är engagerade för att ge råd och föra diskussioner med lantbruksföretagaren. Det är projektgruppen centralt som ansvarar för kurserna för rådgivare. Vilka kurser som anordnas beslutas efter synpunkter från rådgivarna och länsstyrelserna.

Vi ska också anlita aktiva rådgivare som experter för att ta fram rådgivningsunderlag. På så sätt säkerställer vi att råden är gårdsanpassade och aktuella.

Gruppaktiviteter

Länsstyrelserna ordnar regionala temadagar, kurser, studiebesök och erfarenhetsutbytesträffar för lantbrukaren. Flera av länen jobbar också med lantbrukargrupper för erfarenhetsutbyte. Träffar kring energieffektivisering och grupper som samlas kring sitt vattendrag, finns som särskilt utpekade aktiviteter inom Greppa Närings.

Dessa aktiviteter är ett viktigt komplement till rådgivningsbesöken och gör att fler lantbrukare än de som tillhör målgruppen kan få kunskap om miljö- och klimatåtgärder.

Gruppaktiviteterna gör det möjligt för de lantbrukare som fått många rådgivningsbesök att arbeta vidare med sitt miljö- och klimatengagemang i en annan form. Dessa olika former av gruppaktiviteter ska om möjligt utvecklas och ytterligare tema för gruppaktiviteter utvecklas.

Digitala tjänster

Digitala tjänster är kostnadseffektiva och tillgängliga dygnet runt. Greppa Närings ska tillhandahålla och utveckla digitala tjänster under perioden utifrån de behov vi ser hos lantbrukare och rådgivare. Det är den centrala projektgruppen som i första hand arbetar med detta.

Ekonomiska effekter av åtgärder

Lantbrukare efterlyser mer beräkningar av lönsamhet och ekonomiska konsekvenser av åtgärderna. Underlag till rådgivningarna ska vi fortlöpande uppdatera med ekonomiska beräkningar och i vår kommunikation om miljöåtgärder ska ekonomiska aspekter genomgående finnas med.

En brygga mellan forskning och praktik

Greppa Närings ska bidra till att nya forskningsrön snabbt når ut i praktiken och att forskningen får signaler tillbaka om kunskapsluckor och intressanta forskningsuppgifter. Greppa Närings nyhetstjänst på webben är en viktig kanal att sprida resultat från den tillämpade forskningen.

Greppa Närings rådgivningsunderlag ska vara relevant och uppdaterat med de senaste inom forskning och samlad rådgivningserfarenhet. Kalkylprogrammet VERA sammanfattar mycket av aktuell kunskap och beräkningshjälp för gödsling, växtnäringens förluster, stallgödsel, växthusgaser och energi. VERA-programmet används vid mer än hälften av rådgivningarna i Greppa Närings och även i annat miljöarbete i lantbruket. Vi ska underhålla och utveckla programmet i takt med att behov framkommer.

Skriften ”Jordbruksverkets rekommendationer för gödsling och kalkning” reviderar Greppa Närings projektgrupp årligen och i den införs fortlöpande nya forskningsresultat kring

behovsanpassad gödsling. Personer från Greppa Näringen ska medverka i de ämnesgrupper som tar initiativ till nya fältförsök och andra tillämpade experiment, så att miljöaspekter och behovsanpassning prioriteras.

Greppa Näringen ska vara pådrivande i utvecklingen mot mer behovsanpassad gödsling och i att tillhandahålla redskap över webben som är lätta att använda och kostnadsfria för rådgivare och lantbrukare. Arbetet bidrar till digitalisering av lantbruket, lantbrukets konkurrenskraft och miljö- och klimatanpassning. Det vill säga viktiga fokusområden i Landsbygdsprogrammet för en uthållig produktion även på längre sikt.

Under försommaren mäter Greppa Näringen kväveupptaget i höstvetet i ett antal fält. Mätresultaten publiceras på webbplatsen och i nyhetsbrev för att ge beslutsunderlag för gödsling under säsong. Nya tillämpningar diskuteras fortlöpande t ex gödsling till raps med utgångspunkt av beståndet under hösten och behovsanpassade växtskyddsinsatser. Vegetationskartor för alla fält i södra Sverige upp till och med Gävletrakten ska vara tillgängliga över internet för motsvarande period, för bättre behovsanpassning.

Temakampanjer

Under 2016-2017 testar Greppa Näringen ett nytt, kampanjbaserat arbetssätt; ”Greppa Näringens Fosforkampanj”. Bakgrunden till kampanjen är att vi vill visa att mycket av vad som förs fram som viktiga åtgärder i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram kan genomföras på frivillig väg. Vi bedömer att det har varit lyckat att arbeta i kampanjform. Vi planerar att fortsätta med det arbetssättet men något mer avgränsat i tiden, genom att fokusera särskilt på ett område i taget åren fram till 2020. Detta ska fylla två syften, dels öka lantbrukarnas kunskap om åtgärder inom temaområdet och dels lyfta fram det arbete som utförs frivilligt av lantbruket så att konsumenter och beslutsfattare får kännedom om det.

Kommunikation

En väsentlig del av Greppa Näringens verksamhet handlar om kommunikation med olika målgrupper och i olika informationskanaler. Vilken strategi för kommunikationen som ska gälla under projektperioden beskrivs i Kommunikationsstrategi 2017-2020. Konkreta aktiviteter planeras i tidsbegränsade kommunikationsplaner kopplade till verksamheten som tas fram utifrån aktuella behov både nationellt och regionalt.

6. Form

Organisation

Projektägare är Jordbruksverket. Greppa Näringen leds av en styrgrupp i vilken representanter för Jordbruksverket, länsstyrelserna, LRF och rådgivningen, ingår. Styrgruppen har en rådgivande funktion och formellt beslutar Jordbruksverket om det som styrgruppen föreslår.

En projektledare och en projektgrupp vid Jordbruksverket ansvarar för ledning och samordning, underlag till rådgivningarna inklusive dataprogram, det administrativa systemet, webbplatser, fortbildning av rådgivare m.m.

LRF bidrar med kommunikationsansvarig och marknadsför Greppa Näringen regionalt, samt medverkar i styrgruppens arbete. Kommunikationsansvarige ingår i projektgruppen.

Länsstyrelserna ansvarar för kompetensutveckling och rådgivning till lantbrukarna och för upphandling och administration av dessa tjänster. Länsstyrelserna har delats in i fem regioner för att få en hanterbar storlek för beslutsgångar.

Av bilaga 1 framgår Greppa Näringens organisationsstruktur och vilka roller och uppdrag som gäller olika funktioner.

Samarbete med andra aktörer i Sverige och internationellt

Olika aktörer efterfrågar ofta samarbete med Greppa Näringen, till exempel KRAV, Svenskt Sigill, Arla Foods och andra livsmedelsföretag. Denna typ av samverkan ska fortsätta. Sådana kopplingar kan bidra till att Greppa Näringen uppfattas som "lantbrukets viktigaste miljöverktyg".

Greppa Näringen kommer att arbeta för att även andra aktörer, till exempel miljöorganisationer och Havs- och Vattenmyndigheten, blir mer delaktiga i arbetet framöver, genom att referensgrupper inrättas för kortare eller längre perioder.

Kunskap om miljöarbetet i andra länder är viktigt för att motivera de svenska lantbrukarna till att utföra åtgärder. Greppa Näringen har i arbete kring Östersjöns vattenkvalitet hittills framförallt samverkat med projekt som har haft fokus på miljörådgivning och demonstrationsgårdar. Det internationella arbetet blir troligen allt viktigare och Greppa Näringen ska fortsätta med erfarenhetsutbyte från och input till de projekt som planeras.

Förenklad administration

Projektet kommer att arbeta för att förenkla administrationen av rådgivning och andra aktiviteter. Vårt administrativa system ger redan idag stora möjligheter till att kvantifiera och hålla ordning på rådgivningarna och övriga aktiviteter. Rutinerna för upphandling av rådgivning kommer att samordnas mer inom regionerna, vilket ska underlätta för rådgivningsföretagen. Målet är också att det ska bli lättare för rådgivare att ta del av resultat från tidigare rådgivning på gårdarna, som andra rådgivare utfört.

Genomtänkt och målstyrd fördelning av anslag

Fördelning av medel till länen

Medel prioriteras och fördelas till de olika länen av Jordbruksverket efter synpunkter av styrgruppen. En fördelningsnyckel togs fram under 2014, som utgår från antal lantbrukare i målgruppen. De lantbrukare som finns inom nitratkänsligt område räknas därefter om med en faktor 1,5. Därmed prioriteras områden där rådgivningen troligen gör mest miljönytta. Medel fördelades även efter denna nyckel i juni 2015, då två tredjedelar av avsatta medel för Greppa Näringen tilldelades länsstyrelserna. Eventuella ytterligare medel som kan komma att tillföras under resterade år i Landsbygdsprogrammet, ska fördelas enligt denna fördelningsprincip, såvida det inte finns starka argument för annan fördelning.

Prioritering av medel inom länen

Underlaget för prioritering av enskild rådgivning och kursverksamhet och andra aktiviteter ska utgå från antal företag i målgruppen. Även inom målgruppen ska företag prioriteras som är verksamma med djurproduktion, bedriver intensiv växtodling, samt som finns i områden

där vattnets, luftens och övriga naturmiljöers är särskilt känsliga för påverkan av jordbruket. Hänsyn tas både till inlandsvatten som inte uppnår god status och behov som utpekats i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram, samt till havsmiljön. Prioriteringen bör även påverkas av vilka ytterligare åtgärder som är möjliga att uppnå på respektive gårdstyp och geografiskt område och vilken efterfrågan som finns bland lantbrukare i respektive län. Inom klimatområdet bör djurgårdar prioriteras.

Arbetsätten i de olika regionerna kommer att variera beroende på hur stor andel av lantbrukarna som finns inom nitratkänsligt område respektive inom områden som är utpekade enligt vattendirektivet, samt hur länge Greppa Näringen varit verksamt i länen. I samband med att styrgruppen får rapporter om vilket arbetssätt som regionerna prioriterar och om förändringar görs, kommer styrgruppen ge synpunkter på de strategier som styr regionernas arbete. Detta för att säkerställa att Greppa Näringen fortsätter som ett sammanhållet projekt med i huvudsak samma innebörd i olika delar av landet, samtidigt som hänsyn kan tas till varierande regionala behov.

7. Finansiering

Rådgivningen är kostnadsfri för lantbrukaren, med undantag av rådgivningsbesöket ”Energikollen”, där lantbrukaren delfinansierar 10 % av kostnaden. Finansieringen av Greppa Näringen sker via EU:s Landsbygdsprogram. Totalt är 282 miljoner kronor av Landsbygdsprogrammets budget reserverade för Greppa Näringen under perioden 2015-07-01 till och med 2020-12-31, varav 183 miljoner till länsstyrelserna. Hittills är ca 73 procent av dessa medel utdelade till länsstyrelserna och övriga medel förväntas tilldelas under första halvåret 2018, förutom 6 procent som enligt EU-bestämmelser inför verksamhetsåret 2019 ska hållas inne i avvaktan på en avstämning av länsstyrelsernas utförda verksamhet. Regeringens har under hösten 2017 skickat förslag till EU kommissionen om en ändring av Sveriges Landsbygdsprogram. Förslaget innebär en förstärkning med ca 20 miljoner av enskild rådgivning i Greppa Näringen inom områdena vattenkvalitet, klimat och energi. Dessa medel blir, om de beviljas, senast tillgängliga inför 2019.

8. Greppa Näringen i nästa Landsbygdsprogram

Lantbrukarna och samhället i stort kommer säkert ha förväntningar på att lantbruket ska bedriva frivilligt arbete med miljö och klimatfrågan även efter 2020. Det kommer ständigt nya utmaningar och Greppa Näringen har under åren visat sig vara en bra kanal för formulera lösningar på olika problem och sådant som ofta är till nytta även i produktionen. Styrgruppen för Greppa Näringen önskar därför en fortsättning av Greppa Näringens arbete även i ett kommande Landsbygdsprogram. Alla samarbetsparter; LRF, Jordbruksverket, länsstyrelserna och rådgivningsföretagen bör dock var och en och tillsammans, fundera över en tänkt fortsättning. Vi bör även beakta synpunkter från regeringen som beslutar om finansiering, andra myndigheter och intresseorganisationer.

Under hösten 2018 och våren 2019 ska vi själva, eller genom att ge någon konsult i uppdrag, utvärdera Greppa Näringens miljöeffekter, arbetssätt och relevans för bland annat livsmedelsstrategin och Vattendirektivets åtgärdsprogram. Därefter ska vi göra en analys och av förändringar i ”omvärlden” och av behovet av kompetensutveckling inom Greppa Näringens sakområden. Slutligen tas en strategi fram vid halvårsskiftet 2019, som kan presenteras som underlag för en fortsättning av Greppa Näringen efter 2020.

I Greppa Näringens styrgrupp ingår 2017:

Thorsten Rahbek Pedersen, Jordbruksverket rådgivningsenheten söder (ordförande)

Magnus Franzén, Jordbruksverket rådgivningsenheten norr

Else-Marie Mejersjö, Jordbruksverket miljöanalysenheten

Stefan Carlsson, Länsstyrelsen i Kronobergs län

Susanne Boe Skåmedal, Länsstyrelsen i Östergötlands län

Anders Ericson, Länsstyrelsen i Skåne län

Anders Richardsson, LRFs regionstyrelse i Hallands län

Markus Hoffmann, LRF Vattenfrågor

vakant, Branschrådet för Lantbruksrådgivning/ Hushållningssällskapens förbund

Stina Olofsson, projektledare Jordbruksverket (adjungeras)

Referenser

Fölster J., Kyllmar K., Wallin M. och Hellgren S., 2012. Kväve- och fosfortrender i jordbruksvattendrag. Har åtgärderna gett effekt? Rapport 2012:1. Institutionen för vatten och miljö, SLU.

Höjgård S. & Nordin M., 2015. Östersjön mår bättre när lantbrukare Greppar Näringen. Policy Brief AfgriFoods nr 2015:1

Statens jordbruksverks föreskrifter SJVFS 2016:19 om företagsstöd, projektstöd och miljöinvesteringar samt stöd för lokalt ledd utveckling;

<http://www.jordbruksverket.se/download/18.41af5bc1155c6db82c75c15f/1467961765594/2016-019.pdf>